

Naučne kritike i polemike

Scientific Discussions and Controversies

Critiques scientifiques et controverses

Otvorena evaluacija – prilika za pomirenje?

Promišljanje pouka Konferencije Open Evaluation 2016, Beč 24-25.11.2016

Postojeće analize sociokulturnih posledica još uvek važeće naučne politike i politike visokog obrazovanja u Republici Srbiji ukazuju na antievropski, nenaučni, antinacionalni, nezakonit i neustavan karakter njihovog ključnog aspekta – obezvređivanja, omalovažavanja, nipodaštavanja i postepenog ukidanja nauka na srpskom jeziku i jezicima nacionalnih manjina i etničkih grupa Republike Srbije, putem primene i njima neprimerenih i društveno štetnih kriterijumima vrednovanja i finansiranja naučnoistraživačkog rada. Tekuća istraživanja pokazuju, takođe, da je na žalost još uvek važeća naučna politika i politika visokog obrazovanja i u pogledu finansiranja i u pogledu vrednovanja suprotna međunarodno preuzetim obavezama i dostignutim civilizacijskim standardima iz domena očuvanja kulturne i jezičke raznovrsnosti čovečanstva, u potpunom neskladu s ratifikovanim međunarodnim sporazumima i važećim politikama Uneska, Evropske komisije i Saveta Evrope.

Ipak, ono što do skoro nismo znali jeste da je domaća politika vrednovanja naučnoistraživačkog rada u neskladu i sa aktuelnim trendovima i tekućim promenama u samim međunarodnim standardima vrednovanja nauke, tehnologije i inovacija. To nedvosmisleno pokazuju rezultati konferencije „Open Evaluation 2016“, nedav-

no održane u Beču u organizaciji tri među vodećim evropskim institucijama koje su posvećene isključivo vrednovanju i politici istraživanja, tehnologije i inovacija – Instituta za proučavanje inovacija Univerziteta u Mančesteru (MIOIR), Austrijske platforme za evaluaciju politika u oblasti istraživanja i inovacija (FTEVAL) i Instituta za istraživanja i inovacije u društvu Univerziteta Paris-Est (IFRIS).¹

Ova serija konferencija je posebna po tome što od početka ovog veka okuplja administratore, evaluatore i istraživače, u nastojanju organizatora da evaluaciju legitimizuje kao profesiju. Ovogodišnja konferencija je posebna po tome što su organizatori, u skladu s nosećom temom, nastojali da u njen rad uključe i veći broj zainteresovanih strana odn. društvenih aktera (eng. stakeholders), u čemu su i uspeali. Kao što je konstatovano već u uvodnoj reči² i na plenarnom preda-

¹ U radu konferencije sam imao priliku da učestvujem zahvaljujući podršci programa PERFORM – Performing and Responsive Social Sciences Švajcarske razvojne organizacije za međunarodnu saradnju (HELVETAS), koji se u Republici Srbiji realizuje od 2014. godine. Ovom prilikom izražavam zahvalnost i organizatorima konferencije i Performu na izuzetnoj profesionalnosti, izvrsnom prijemu i prilici da se, kao antropolog nauke i obrazovanja, kroz etnografski rad upoznam s običajima, vrednostima i ciljevima jedne relativno nove profesije – profesije evaluatora. Detaljan program konferencije dostupan je na sledećoj adresi: http://fiteval.at/upload/OE2016_booklet_web.pdf

² Katharina Warta, FTEVAL - Österreichische Plattform für Forschungs- und

vanju³, evaluacija kao profesija nalazi se u dubokoj krizi, koju odlikuju: neophodnost zaokreta ka društvenim funkcijama i smislu evaluacije istraživanja, tehnologije i inovacija; duboko međusobno nerazumevanje i s akademskim i sa svetom privrede, i s time povezana aktuelna etička kriza profesije. Upravo ove praznine, prisutne ne samo u domaćoj naučnoj politici već i u domenima upravljanja naukom širom Evrope i izvan nje, Perform platforma popunjava svojim nastojanjem na dijalogu zainteresovanih strana unutar i izvan naučnih institucija. Dijalog i otvorenost o vrednovanju i finansiranju, nasuprot nametanju, pa i ignorisanju rezultata rada naučnika i naučnih institucija, Perform promovise u nastojanju da prati aktuelne promene trendova evaluacije naučnoistraživačkog rada i naučne politike uopšte, ali i originalno anticipirajući zajedničke potrebe i deljene interese naučne zajednice i šireg društva.

U nastojanju da izgrade tradiciju transparentnog rada u okvirima sopstvene profesije i otvore rad konferencije prema svetu izvan institucija neposredno uključenih u posao evaluacije, organizatori su uspeli da okupe više stotina izlagača, diskutanata i slušalaca, iz 34 zemlje i sa svih kontinenta. Neophodnost takvog pristupa Edler, kao konferencijski uvodničar naziva „otvaranjem uma“ samih evaluatora, dok Hil kao plenarni predavač eksplicitno naglašava potragu za socijalnom legitimacijom profesije evaluatora u vremenima u kojima je postalo jasno da je u periodu koji je za nama, uticaj (eng. impact) kao merilo kvaliteta nauke i istraživanja neopravdano redukovano na unutarakademski uticaj (izražen najpre citiranošću autora odn.

radova u pojedinačnom časopisu) dok je društveni uticaj ostao gotovo potpuno zanemaren. Umesto toga, pokazatelji društvenog uticaja, a pre svega kriterijumi vrednovanja koje pri selekciji i ocenjivanju naučnih projekata definišu učesnici selekcionih panela, među kojima se nalaze i predstavnici zainteresovanih strana izvan naučnih i visokoobrazovnih institucija, zamenjuju do skora uvrežene standarde uticajnosti-kao-citiranosti, preuzete iz prirodnih nauka za sve nauke. U širokom pregledu praksi evaluatora, a posebno u Velikoj Britaniji iz koje je savremena ideja nadzora nad naukom (opravdana kontrolom troškova) i potekla, on izveštava o nastojanjima da panelisti iz različitih naučnih oblasti i različitih domena društvenog života razdvoje kriterijume procene tamo gde oni ne mogu biti usklađeni, a ne da ih, kao do sada, nasilno sameravaju jednom naučnom polju. Poseban značaj u uvodnim i u plenarnom izlaganju posvećen je, među mnogobrojnim dotaknutim temama, problemu neusklađenosti načina na koji se o rezultatima naučnoistraživačkog rada širom Evrope, ali i izvan nje, vodi evidencija. Ipak, preovlađuje svest da evidencija i o onome što se evaluira i o rezultatima same evaluacije mora ostati kvalitativna, a ne redukovana na kvantitativne pokazatelje koji su obično podložni zloupotrebama (što je i osnovni razlog zbog kojeg je profesija evaluator došla na zao glas, posebno među društveno-humanističkim naučnicima).

Osim opštih saznanja, koja mogu predstavljati smernice za dalju reformu i fino unapređivanje domaće naučne politike u oblastima nauke i visokog obrazovanja, na plenarnom delu konferencije je bilo reči i o nekim specifičnim pitanjima koja izdavam zbog njihove posebne važnosti, ako u obzir uzmemo aktuelne trendove u

Technologiepolitikevaluierung i Jakob Edler, MIOIR - Manchester Institute of Innovation Research

³ Steven Hill, HEFCE – Higher Education Funding Council of England.

domaćoj naučnoj praksi: sklonost većih naučnoistraživačkih timova da se dele na one koji „rade nauku“ i „rade promociju“ (čime jedan deo istraživača postaju trajni promoteri rezultata naučnog rada i posledično se udaljavaju od samog jezgra istraživačke prakse); trend da veći društveni uticaj, a samim tim i bolje izgleda da budu više vrednovani, ostvaruju interdisciplinarni timovi, posvećeni društveno popularnim i javno nametnutim temama (koje ne moraju nužno biti i naučno relevantne, što kao posledicu ima udaljavanje istraživanja od nauke), kao i sklonost da se, pod pritiskom merenja društvenog uticaja rezultata istraživanja, on redukuje na diseminaciju rezultata naučnoistraživačkih projekata (a što, u daljim koracima, dovodi do redukcije poimanja nauke na uslužnu delatnost). Konačno, posebna pažnja i u uvodnim predavanjima i u diskusiji koja je usledila, posvećena je nerešenom pitanju ko bira spoljne partnere – zainteresovane strane – koji će umesto samih naučnika, preuzeti deo odgovornosti (ali i moći) da procenjuju šta je u nauci vredno. Ovo pitanje je posebno važno za domaću naučnu i visokoobrazovnu politiku, imajući u vidu pseudodemokratski karakter javnosti, koja bi u nemogućnosti da kompetentno proceni i razume značaj, recimo fundamentalnih istraživanja u prirodnim naukama, mogla da zaključi da ona ne mogu biti prioritet u vremenima ekonomske krize i propisane štednje. Uz to, način na koji će izvanakademski društveni akteri biti selektovani, na osnovu dosadašnjih iskustava, pokazuje da će se među njima naći veoma mali udeo mladih, manjina ili na drugi način politički standardno podzastupljenih grupa, što sve govori u prilog rešenju koje bi izbalansiralo unutar-naučni i izvan-naučni pristup otvaranju evaluacije nauke i istraživanja.

Diskusija o uvodnim i o plenarnom predavanju završena je, ipak, u optimističnom tonu – evaluacija je korisna za nauku, evaluatori sami treba reflektivno da sagledaju ograničenja sopstvenih ranije dominantnih pristupa, da nastoje da u aktuelnoj promeni pristupa „od unutarakadenskog uticaja kao otvorenosti nauke prema društvu“ ne preteraju u izlaganju nauke pseudomekratskoj kvazi kompetentnosti, i da po definiciji rizičan i nesavršen posao evaluatora usklađuju sa stvarnim potrebama i akademije i društva, kako bi izbegli budućnost u kojoj će i sami postati irelevantni.

Rad konferencije bio je standardno podeljen u sekcije odn. panele, od kojih su za promišljanje naših problema najrelevantniji: „Trendovi i izazovi sistemske evaluacije uticaja u agencijama koje finansiraju nauku i inovacije“ i „Vrednovanje uticaja društveno-humanističkih nauka“, tako da u redovima koji slede iznosim i komentarišem najinteresantnije poente iz njihovog rada.

Na prvom panelu, posvećenom problemima sistemske evaluacije, sama ideja naučnog sistema ozbiljno je, dokumentovano i izuzetno kritično dovedena u pitanje. Dugo preovlađujuća ideologija prema kojoj vrednovanje naučnoistraživačkog rada treba vršiti unisono i dosledno, prema kriterijumima koji bi bili istovetni za umišljeni jedinstveni naučni sistem, polako se ali sigurno napušta širom Evrope i od strane samih vrhunskih profesionalaca u oblasti evaluacije. Tako Arnold⁴ iznosi rezultate prema kojima same agencije zadužene za finansiranje ne mogu biti smatrane akterima koji kredibilno evaluiraju sopstvene prakse, dok Polt⁵ ukazuje da istraživanja praksi vred-

⁴ Erik Arnold, Technopolis Group

⁵ Wolfgang Polt, Joanneum Research

novanja rezultuju zaključkom da agencije imaju preveliku moć odlučivanja koja nije zasnovana na simetriji (u smislu da ne primenjuju na sopstveni rad iste kriterijume koje primenjuju na one nad kojima im je poverena nadležnost). Privremeni zaključak prvog panela, o kojem je vođena i živa diskusija, jeste da većina učesnika konferencije nije potpuno uverena, mada jeste sklona tome, da agencijama ili sličnim telima koja odlučuju o finansiranju istraživanja ne treba istovremeno poveravati i vrednovanja rezultata (tih istraživanja). Tako Sales-Filjo⁶ ističe da je ključna aktuelna tenzija ona između administratora koji se zalažu ne samo za eksternu evaluaciju već i za eksterno definisanje kriterijuma prema kojima bi ona bila sprovedena, s jedne, i evaluatora koji su iz prakse svesni da bi potpuno otvaranje naučne administracije prema vannaučnim kriterijumima evaluacije samu evaluaciju trajno udaljilo od akademske zajednice (u kojoj ona uglavnom nema dobar status), s druge strane.

Diskutanti su u još većoj meri relativizovali ideju systemske evaluacije koja počiva na umišljenom postojanju naučnog sistema u kojem sve aktere treba evaluirati prema unisonom skupu standarda (što je jasno svakome ko je ikada pokušao da primeni muzikološke kriterijume pri proceni rezultata fizičke hemije ili standarde procene tehnološke razvijenosti na etnološko-antropološko istraživanje i zaštitu kulturnog nasleđa). Kao posebno polemički plodno pitanje ponovo se, nakon plenarne diskusije, pojavilo pitanje definisanja indikatora evaluacije odn. aktera koji te indikatore a) mogu kompetentno i b) smeju odgovorno da definišu tako da evaluacija istovremeno bude i efikasna i legitimna. U

okviru nje su diskutanti uglavnom usaglasili, koliko je to moguće u diskusiji autora iz različitih akademskih tradicija i profesija, tezu da društveni akteri kojima se u poslednje vreme transferiše deo evaluativne moći ne treba da budu ti koji će evaluaciju i sprovesti, ali da treba da učestvuju u selekciji i validaciji kriterijuma evaluacije različitih tipova nauke, koje će potom nadležna tela primenjivati na način na koji to inače i čine.

Kao što je to obično na evropskim konferencijama slučaj, određena pažnja u diskusijama posvećena je komparativnoj analizi politike i prakse evaluacije izvan Evrope, posebno u Japanu, Rusiji i Sjedinjenim američkim državama. Za našu akademsku javnost od posebnog značaja je činjenica da su brojni učesnici istakli odustajanje od systemske evaluacije u SAD (što je zapravo suprotno do danas uvreženoj politici i dominantnom globalnom trendu), uključujući i značajno tekuće smanjivanje fondova za vrednovanje naučnoistraživačkog rada u korist fondova za samo istraživanje, kako je izvestio Vonortas⁷. Ovo je vodilo daljoj diskusiji, takođe relevantnoj za trenutno stanje srpske naučne i visokoobrazovne politike, o situaciji u Britaniji (koja se tradicionalno uzima za standard): i u samoj kolevci nadzornog poimanja evaluacije dižu se glasovi protiv usmeravanja ogromnih sredstava u evaluaciju, koja su godinama uskraćivana samim istraživačima. Prirodno, kao što je to već godinama slučaj u akademskim krugovima, ni ova diskusija nije prošla bez konstatacije da su pojmovi i metodi evaluacije pristrasno interesno zakrivljeni ka prirodnim naukama i tehnologiji, i da su ta naučna polja definisala indikatore na osnovu kojih su evaluirana sva ostala po-

⁶ Sergio Salles-Filho, University of Campinas, São Paulo

⁷ Nicholas Vonortas, George Washington University, Washington D.C.

lja. Otvaranje evaluacije, konstatovano je s tim u vezi, podrazumeva i njenu senzitivizaciju za indikatore relevantne za društvena, kulturna i zdravstvena pitanja, uz stalno u diskusijama prisutne oprez i rezervu prema ideji da bilo ko izvan nauke može da definiše šta je to u nauci vredno.

Pomenuta otvorena pitanja vodila su i ozbiljnoj teorijskoj diskusiji o povratku normativnim funkcijama evaluacije. U tom segmentu konferencijske diskusije, pa i polemike, branjena je i dovođena pod sumnju doktrina neutralne evaluacije, koja se nalazi izvan sistema koji evaluira (prethodno ga umišljajući), kao potpuno nezainterosovana i tehnička, gotovo tehnološka aktivnost (što je predstava o evaluaciji koja je i u našoj sredini, na žalost, izazvala teške posledice među kojima se ističe nesrećna zavada među naučnim poljima, i među administratorima i izvođačima istraživanja, koja do danas nije umirena). Debata o inherentnoj normativnosti svakog vrednovanja pokazala je da profesija evaluacije ulazi u zrelo refleksivno doba i da se suočava s pitanjima koja su u društveno-humanističkim naukama debatovana tokom dugog dvadesetog veka. Među njima se ističu ona uže metodološka i uže etička: kako evaluatori utiču na evaluirano, kako svoje interese ugrađuju već u sam izbor pojmova i metoda, kako svojom načelnom neutralnošću prikriju sopstvene pozicije – i akademske i izvanakademske, i druga. Deluje da o evaluaciji sopstvene profesije evaluatori mogu mnogo naučiti iz opšte metodologije društveno-humanističkih nauka, istorije i filozofije, antropologije i sociologije nauke, studija nauke i tehnologije, i drugih disciplina i interdisciplinarnih istraživačkih polja koja decenijama usavršavaju kontrolu nad procesom istraživanja i procenjivanja društvenih i kulturnih praksi, a najpre

samih onih koji istražuju i vrednuju. Ipak, o tome nekom drugom prilikom...

Kao interesantna se izdvaja i (ponovo) pokrenuta debata o naglasku koji pri evaluaciji naučnoistraživačkog rada treba staviti na („subjektivne“) recenzentske i procene panela nasuprot („objektivnoj“) scijentometriji. Ovo pitanje, posebno važno u domaćem naučnom i visokoobrazovnom političkom kontekstu, ponovo je aktuelizovano u nedavno poništenom konkursu za naučnoistraživačke projekte, pa zavređuje dodatnu pažnju u mesecima koji su pred nama, imajući u vidu da se u domaćim polemikama ova dva osnovna i načelno suprotstavljena pogleda na to koji vid evaluacije treba da dominira, po pravilu brkaju i posmatraju kao deo istog sistema nadzora nad naukom i naučnicima. U pravcu odbacivanja dominacije skupog i subjektivnog sistema recenzija izlagao je Arnold, dok je dodatne argumente u prilog otvaranju nauke prema društvu izneo Hajaši⁸, ukazujući na izuzetno nepovoljnu sliku koju čak i u veoma tehnološki naprednom društvu poput japanskog, javnost ima o nauci i tehnologiji, posebno u situacijama u kojima naučnici nisu u stanju da predvide velike društvene promene ili prirodne katastrofe (poput Fukušime). „Narod ne veruje naučnicima“ je teza koja ne važi samo za Srbiju, već i za Japan i druga visokorazvijena društva. To je posebno izazovno pitanje koje bi trebalo hitno promisliti u domaćim naučnim i naučnopolitičkim forumima, pre nego što paradigma otvorene evaluacije moć nad donošenjem odluka o budućnosti nauke alocira ne-naučnicima. Verujem da bi u ovom pravcu svoju budućnost trebalo da promisli i naš Centar za promociju nauke.

⁸ Shinano Hayashi, Japan Science and Technology Agency, JST

Poseban utisak na auditorijum ostavilo je Jonkersovo⁹ izlaganje, u kojem je izložena komparativna analiza (ne)postojanja zasnivanja finansiranja naučno-istraživačkog rada na osnovu učinka (što se kod nas smatra najvažnijom ako ne i jedinom „svetskom“ opcijom). Njegovo istraživanje pokazuje da je ideologija opravdavanja javne potrošnje na nauku izrodila predstavu o tome da finansiranje nauke „teži da izgleda bolje“ odnosno da opravda samo sebe nezavisno od realnih pokazatelja. To je, dalje, doprinelo širenju predstave, popularne i u našoj sredini, da je finansiranje na osnovu učinka jedino iole relevantno. Rezultati istraživanja izloženi na ovoj konferenciji demantuju istinitost ove popularne predstave i razobličavaju je kao mit – u većini proučavanih država i dalje dominira institucionalno finansiranje. Većina zemalja, uključujući one najrazvijenije, nema projektno istraživanje kao dominantnu opciju, već čuva sopstvenu naučnu infrastrukturu od posledica neregulisane konkurencije. Ovo je i ključno mesto, vrhunac relevancije ove konferencije za dalje promišljanje situacije u kojoj se našla naučna i visokoobrazovna politika u Srbiji: nama je svojevremeno podmetnuto da je institucionalno finansiranje „stvar prošlosti“ i da ono „prirodno“ mora biti zamenjeno projektnim finansiranjem. Naprotiv, komparativna analiza je pokazala da dominantne političke, ekonomske i vojne sile znaju da se duže od sto godina relativni odnos ulaganja u nauku i citiranosti nije promenio, a da je pozicija na listi citiranosti po državama gotovo identična. Diskusija koja je usledila je pokazala visoku svest o pogubnosti scijentometrijskog pogleda na kvalitet

naučnoistraživačkog rada i visoku refleksivnu samosvest profesionalnih evaluatora, koji su pokazali zrelost i poznavanje toga da postoje ozbiljne društvene i kulturne posledice redukcije evaluacije nauke na metričke pokazatelje, uz aklimaciju davanja prednosti otvaranju evaluacije prema nemetričkom pogledu na nauku.

U tom pravcu su tekli i izlaganje i diskusija tokom ključnog izlaganja drugog dana konferencije: „Akceleracija nauke, razumevanje njenog uticaja: obećanja otvorene nauke“, u kojem je Alen¹⁰ podsetila da je otvorenost evaluacije kao profesije po definiciji žrtvovana u korist efikasnosti. Ali, da li je otvorenost nužno dobra? Da li konkurencija doprinosi kvalitetu? Kakve su pouke poznatih primera otvaranja evaluacije i šta smo do danas naučili? Predavanje i diskusija bili su posvećeni brojnim mukama koje more i domaću naučnu i visokoobrazovnu javnost: kako otvoriti i demokratizovati vrednovanje naučnoistraživačkog rada a ne prepustiti ga nekompetentnoj javnosti; kako sprečiti ogromne gubitke istraživačkih rezultata u procesu objavljivanja pod diktatom izdvačkih planova i finansijskih rezova, u kojem najveći deo istraživanja nikada ne bude objavljen; kako uskladiti komunikaciju o naučnim rezultatima s transformacijom samog auditorijuma, a posebno njegovih navika imajući u vidu to, da najveći deo čitalaca uopšte više ne čita naučne časopise, već zahteva isporučivanje rezultata kroz medije koji podsećaju na, ili i sami jesu društvene mreže; kako sprečiti ogromne gubitke ne samo rezultata istraživanja, već i vremena i energije koje istraživači umesto na istraživanja troše na prijave i izveštaje; kako

⁹ Koen Jonkers, Joint Research Centre, European Commission

¹⁰ Liz Allen, F1000, King's College London

spasiti samu ideju evaluacije i profesiju evaluatora od gneva istraživačke zajednice, koja evaluaciju uglavnom posmatra kao po definiciji nemoralnu, totalitarnu i rasipnu aktivnost; i druga, pitanja od veoma velikog značaja i za domaće sporove o naučnoj i visokoobrazovnoj politici. „Da li smo možda zaslužili to što nas većina naučnika smatra neprijateljima, odgovornim za smanjenje fondova za istraživanja i gašenje čitavih disciplina“, pita se Alen. Odgovor nalazi u pozivu na etičku regulaciju upravljanja sektorom nauke i istraživanja i evaluacije u tom sektoru. A upravo to je ono što je potrebno i našoj sredini...

„Evaluacija uticaja društveno-humanističkih nauka“ je sekcija od presudnog značaja kako za prepoznavanje značaja rada samog Performa, tako i za pouke koje domaći administratori i evaluatori naučnoistraživačkog rada mogu da izvuču iz ove konferencije. Tako, već na samom početku, Stampfer¹¹ ističe prividni paradoks – iako većina evaluatora ima obrazovno zaleđe u društveno-humanističkim naukama, upravo iz ovog naučnog polja dolazi najorganizovaniji otpor i najveći broj prigovora evaluaciji kao profesiji, njenim pojmovima i metodima. Svuda u svetu postoji jak osećaj da metodologija evaluacije naučnoistraživačkog rada po definiciji ne odgovara društveno-humanističkom naučnom polju, što je i najveći izazov za reformu evaluacije kao profesije kroz paradigmu otvorenosti. Tako Reale¹² ukazuje da, uprkos značajnim razlikama među naučnim sistemima Francuske, Španije i Nemačke, kao država sa tri različita tipa političkog

uređenja i tri različite tradicije odnosa države i društva, odnos prema evaluaciji u njima od strane društveno-humanističkih naučnika je – veoma sličan. Iako se sam pojam društvenog uticaja nauke značajno razlikuje i korelira različitim pojmovima odnosa države i društva, sličnost odnosa prema evaluaciji treba imati u vidu pri predstojećoj nagoveštenoj promeni odnosa prema društveno-humanističkim naučnicima Srbije. Ipak, sam pojam društvenog uticaja i otvorenosti nauke prema društvu ostaje kao pitanje koje zahteva dodatna istraživanja, imajući u vidu da još uvek ne znamo koji model merenja društvenog značaja nauke će preovladati u predstojećim koracima domaćih reformi...

Robinson-Garsija¹³ je u okviru iste sekcije naglasio neophodnost regionalizacije pa i lokalizacije indikatora za evaluaciju naučnoistraživačkog rada (koja prevazilazi samo specifičnosti društveno-humanističkih nauka). On je, a što je posebno dragoceno, doveo u pitanje ideju da postoji jedna država i jedno društvo, vrativši u diskusiju ono što je većini društveno-humanističkih naučnika, mada ne i većini evaluatora, truizam – različitost interesa i vrednosti društvenih aktera, koju bismo morali da uzmemo u obzir pri selekciji budućih aktera otvorene evaluacije. Ne samo, dakle, da se društveno-humanističke nauke obraćaju različitim zajednicama, imajući u vidu da su one u velikoj meri nekosmopolitske i često nacionalno, regionalno i globalno orijentisane, nego one proizvode i unifikaciji često nepodložne ishode koji se ne mogu ni evidentirati, a kamoli meriti unisono. Ova i slična zapažanja su izazvala interesantnu i na momente šaljivu diskusiju o nepod-

¹¹ Michael Stampfer, Vienna Science and Technology Fund, WWTF

¹² Emanuela Reale, Research Institute on Sustainable Economic Growth, NRC

¹³ Nicolas Robinson-Garcia, Universidad Politécnica de Valencia

ložnosti indikatora za vrednovanje DHN bilo kakvoj generalizaciji, uz isticanje složenog i multidimenzionalnog karaktera angažmana tih disciplina koji daleko nadilazi njihov vidljivi (i izmerljivi) uticaj, recimo u altmetriji (koja je preuzela bibliometrijski obrazac, preneviši ga iz naučnih časopisa na društvene mreže). Kao dragocenu kontraevidenciju ovaj izlagač navodi rezultate istraživanja koji nedvosmisleno pokazuju nisku korelaciju unutarakademskog uticaja vrhunskih naučnika (citiranost u vodećim časopisima) sa njihovim društvenim uticajem, koji pre postoji u kosmopolitskoj zajednici elitnih naučnika i administratora nego u većinskoj populaciji društava iz kojih potiču (što je takođe važna poenta koju ne treba gubiti iz vida pri predstojećem dizajniranju prikladnih kriterijuma evaluacije i balansiranih kriterijuma finansiranja različitih naučnih polja koja se obraćaju fundamentalno različitim publikama).

Spapenov i Ohsnerov¹⁴ izveštaj o do sada najširoj panevropskoj inicijativi da se prouče kriterijumi evaluacije DHN i preporučuje legitimne i održive alternative scijentometriji, u kojoj i sam učestvujem (COST ENRESSH) – ilustruje savremenost a ne arhaičnost, i značaj a ne beznačajnost, dugotrajne i organizovane borbe srpskih društveno-humanističkih naučnika protiv pokušaja da se naše naučno i nastavno polje ugasi putem obezvređivanja našeg rada, omalovažavanja naših institucija i nas kao pojedinaca, pa i nipoštaštavanja samog smisla našeg postojanja u našem društvu. Iznoseći preliminarne rezultate komparativne analize, on ukazuje na trendove koje ne bi bilo mudro da ignorišu domaći naučni i visokoobrazovni

političari. Među tim trendovima od posebnog značaja je deinternacionalizacija evaluacije DHN.

Kao posebno važan zaključak ističem da i ova konferencija pokazuje da su evaluatori danas ti koji treba društvu da opravdaju svoju ulogu, smisao i troškove svoje profesije – vreme u kojem smo mi kao istraživači to morali da opravdavamo njima mračan je period koji je za nama. Ipak, umesto da likujemo nad neprilikom u kojoj su se sami evaluatori našli, suočeni s pitanjem opravdanja koje su nekada sami paternalistički postavljali naučnicima, pozivam da ih prigrlimo, da se s njima razumemo i sporazumemo, i da zajedno demonstriramo smisao partnerskog pogleda na nauku, koji ubuduće ne sme biti redukovan ni na čije partikularne ciljeve i interese. Upravo u tome nam inicijativa poput Performa može pomoći, imajući u vidu njeno nastojanje na dijalogu umesto na konfliktu, na inkluziji umesto na rivalstvu, a posebno na promociji – u tranzicijskoj magli uglavnom zagubljenog – smisla kakav društvene nauke i humanističke discipline gaje i nude za prosperitet i očuvanje civilizacijskih standarda u svakom pa i u našem društvu.

Zato pozivam sve kolege koji se bave istorijom, politikom i etikom društveno-humanističkih nauka, organizacionim i administrativnim aspektima naučnog rada, promocijom nauke i povezivanjem nauke s donošenjem državnih odluka i očuvanjem nacionalnog identiteta, a posebno one koji to još uvek smatraju „nevažnim“, „sramotnim“ ili „nenaučnim“, da obrate pažnju na činjenicu da ideja otvorene nauke i iz nje proizašla ideja otvorene evaluacije ide u prilog upravo društveno-humanističkim naukama, i preko njih, samom društvu i kulturi. Naša

¹⁴ Jack Spaapen, Royal Netherlands Academy of Arts and Sciences; Michael Ochsner, ETH Zurich

nauka, kao neotuđivi deo našeg javnog dobra i naše kulturne baštine, biće očuvana upravo zahvaljujući ideji otvorene evaluacije, gajenju dijaloga zainteresovanih strana i osmišljavanju jačeg javnog prisustva rezultata društveno-humanističkih istraživanja.

Osnovna poruka konferencije posvećene otvaranju evaluacije naučnoistraživačkog rada jeste da je prelazak sa paradigme „Nauka i društvo“ na „Nauka u društvu“ nedovoljan, i da nam je zapravo neophodna „Nauka sa društvom i za njega“. S tim na umu, konstatujem: bravo za refleksivnost evaluacije, bravo za pravovremenost Performove intervencije. Spas je tu oko nas, a ne samo u nama, kako smo navikli da priželjkujemo u akademskoj kuli od slonovače. Ako mudro pristupimo otvaranju i same nauke i njene evaluacije, uključimo se u njihovo osmišljavanje na vreme i ne prepustimo ih ponovo onima koji bi da nadziru umesto da usmeravaju, uterujući nas metodom štapa i šargarepe u unisoni naučni sistem umesto da poštuju

razlike među naučnim poljima i njihovim društvenim i kulturnim funkcijama, naša naučna i visokoobrazovna politika ima šanse da postane – civilizovana.

*U Beogradu, decembra 2016. godine
prof. dr Miloš Milenković*

*Univerzitet u Beogradu – Filozofski
fakultet,*

*Odeljenje za etnologiju i antropologiju
Etnološko-antropološko društvo Srbije
(EADS)*

*Svetski savet antropoloških društava
(WCAA)*

*Veće grupacije društveno-humanističkih
nauka Univerziteta u Beogradu*

*Evropska mreža za vrednovanje istraživa-
nja u društveno-humanističkim naukama
(COST ENRESSH)*

*Savetodavna grupa
HELVETAS PERFORM*